جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن قىلىنغان تالاق

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَكَحۡتُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ ثُمَّ طَلَّقۡتُمُوهُنَّ مِن قَبۡلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمۡ عَلَيۡهِنَّ مِنۡ عِدَّةٖ تَعۡتَدُّونَهَاۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحٗا جَمِيلٗا ﴿٤٩﴾ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر مۆمىن ئاياللارنى ئالساڭلار، ئاندىن ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن ئۇلارنى قويۇۋەتسەڭلار، بۇ چاغدا ئۇلار سىلەر ئۈچۈن ئىددەت تۇتماسلىقى كېرەك، ئۇلارغا ئاز ــ تولا نەرسە بېرىڭلار، ئۇلارنى چىرايلىقچە قويۇپ بېرىڭلار﴾.

ــ سۈرە ئەھزاب 49 ـ ئايەت

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

نَكَحۡتُمُ: (ئالساڭلار). ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «نىكاھ» بولۇپ، بەزىدە نىكاھلىنىش مەنىسىدە كەلسە، يەنە بەزىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىدە كېلىدۇ. بۇ ئايەتتە بولسا ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا نىكاھلىنىش مەنىسىدە كەلگەن. بۇنى الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن﴾ دېگەن سۆزىمۇ ئېنىق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇ سۆز لۇغەتتە قوشۇۋېلىش، جەم بولۇش مەنىلىرىدە، كېلىدۇ.

ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ: (مۆمىن ئاياللارنى)، بۇ سۆز مۆمىن ئاياللار، دېگەن مەنىدە بولۇپ، خوتۇن ئېلىشتا مۆمىن ئاياللارنى تاللاشنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالانىڭ: ﴿مۆمىن ئاياللار﴾ دېگەن سۆزىدىكى ئىمان شەرت ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى مۆمىن ئەرلەرنىڭ ئۆزلىرىگە جۈپ تاللاشتا مۆمىن ئاياللارنى تاللاشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشىنى بىلدۈرىدۇ. فىقھشۇناسلار مۇشۇ مەنىگە ئىتتىپاق كەلگەن. ئەگەر ئۇ سۆزدىكى ئىمان شەرت ئۈچۈن كەلگەن بولسا، ئەلۋەتتە، ئەھلى كىتاب ئاياللىرىنىڭ ھۆكمى مۆمىن ئاياللارنىڭ ھۆكمىدىن پەرقلىق بولغان بولاتتى. بىراق، ھەممىسىنىڭ ھۆكمى بىردۇر.

ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «ھۆكۈم ئەھلى كىتاب ئاياللىرىغىمۇ ئورتاق بولغان تۇرۇقلۇق مۆمىن ئاياللارنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشتىن مەقسەت مۆمىن ئەرلەرنى ئۆزلىرىگە مەڭگۈلۈك ھەمراھ تاللاشتا مۆمىن ئاياللارنى تاللاشقا ۋە مۆمىن ئايال بىلەن تۇرمۇش قۇرۇشقا

ئەسكەرتىش ئۈچۈندۇر. قىسقىسى بۇ ئايەت ئەڭ ھەقلىق ۋە ئەڭ لايىق بولغان كىشىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ.»[1]

تَمَسُّوهُنَّ: (ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «مەسس» بولۇپ، بۇ يەردە پۈتۈن فىقھشۇناسلارنىڭ بىردەك قارىشىدا جىنسىي مۇناسىۋەت مەنىسىدە كەلگەن. ئۇ لۇغەتتە قول بىلەن تۇتماق، سىلىماق، قولنى تەنگە تەككۈزمەك دېگەن مەنىلەردە بولۇپ، ئەگەر ئۇ بۇ يەردىمۇ مۇشۇ مەنىدە كەلگەن بولسا، ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەستىن ۋە يالغۇز قالماستىن، پەقەت قول بىلەن تۇتقاندىن كېيىن تالاق قىلىنغان چاغدىمۇ، ئەلۋەتتە، ئۇ ئايالنىڭ ئىددەت تۇتۇشى لازىم بولغان بولاتتى. لېكىن فىقھشۇناسلاردىن ھېچ بىرى مۇنداق دەپ قارىمايدۇ. شەرىئەت تىلىغا ئاساسەن ئۇنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت مەنىسىدە مۇشۇنداق سىلىقلاشتۇرۇپ كېلىشى ناھايىتى مەشھۇر. چۈنكى، ئۇ قۇرئان كەرىمنىڭ ئەخلاقى بولۇپ، قۇرئان كەرىم سەت مەنىدىكى سۆزلەرنى تىلغا ئېلىشنىڭ ئورنىغا مۇشۇنداق سىلىق سۆزلەرنى ئىشلىتىدۇ.

عِدَّة: (ئىددەت)، بۇ سۆز لۇغەتتە سانىماق دېگەن مەنىدە بولۇپ، خوتۇن كىشىنىڭ ئىددەت تۇتۇشى مۇشۇ سۆزدىن ئېلىنغان. چۈنكى، ئۇ ئېرى تالاق قىلغان ياكى ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن ئۆلتۈرىدىغان كۈنلىرىنى سانايدۇ. شەرىئەتتە خوتۇن كىشىنىڭ بەچچىدانىدا بالا بار ياكى يوقلۇقىنى بىلىش ئۈچۈن، ياكى ئىبادەت ئۈچۈن ۋە ياكى ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىگە ھەسرەت چېكىپ قارا تۇتۇش ئۈچۈن كۈتۈپ تۇرىدىغان مۇددەتتۇر.

تَعْتَدُّونَهَا: (ئىددەت تۇتۇشى)، بۇ سۆز، ئاياللارغا ئىددەت تۇتقۇزۇش، ئۇلارنىڭ ئىددىتىنى تولۇق ساناش دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. ئايەتتە ئۇلارغا ئىددەت تۇتقۇزماسلىقىڭلار لازىم، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

فَمَتِّعُوهُنَّ: (ئۇلارغا ئاز ـ تولا نەرسە بېرىڭلار)، يەنى ئۇلارغا مۇتئە بېرىڭلار. مۇتئە ئەسلىدە پۇل ـ مال ياكى كىيىم ـ كېچەككە ئوخشاش كۆڭۈلنى ئالىدىغان نەرسىدۇر. بەزى فىقھشۇناسلار ئۇنى بىر كۆينەك، بىر لېچەك ۋە بىر پەلتۇ دەپ بەلگىلىگەن. توغرىسى، مۇتئە كىيىم ـ كېچەككە خاس قىلىنماسلىقى كېرەك. ئۇ شەرىئەت تىلىدا، تالاق قىلىنغان ئايالنى رازى قىلىش ۋە تالاق بېسىمىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن بەرگەن ھەممە نەرسە مۇتئە ھېسابلىنىدۇ.

وَسَرِّحُوهُنَّ: (ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار)، قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «تەسرىيھ» بولۇپ، بىر نەرسىنى قويۇۋەتمەك، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.»

سَرَاحًا جَمِيلاً: (چىرايلىقچە)، يەنى چىرايلىقچە قويۇپ بېرىڭلار. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە يەنە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يېنىشىڭلار ياكى ئۇلار بىلەن

[1] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 22 ـ جىلد، 45 ـ بەت.

چىرايلىقچە ئۇزىتىپ قويۇڭلار ⦃ياكى ئۇلارنى چىرايلىقچە تۇتۇپ قالغىنىڭلاردا⦄ (ئۇلاردىن بىرىنى تاللىغانلىقىڭلاردا) ئاراڭلاردىن ئىككى ئادىل كىشىنى گۇۋاھچى قىلىڭلار، ⦃سىلەرنىڭ قائىدىگە ئۇيغۇن يامان ئىش قىلىپ سالمىساڭلار ئۇلارغا ئارتۇقچە زىيان سالماسلىقىڭلار⦄ ...

چىرايلىقچە ئۇزىتىپ كېتىڭلار⦄[1]. ⦃ئۇنىڭدىن كېيىن (خوتۇنىنى) چىرايلىقچە تۇتۇش، ياكى ياخشىلىق بىلەن (يەنى زۇلۇم قىلماي، يامان گېپىنى قىلماي، كىشىلەرنى ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرماي) قويۇۋېتىش لازىم⦄[2].

چىرايلىقچە قويۇپ بېرىش بولسا، تالاق قىلىنغان ئايالغا يۇمشاق سۆز قىلىش، ئەزىيەت بەرمەسلىك، ئۇنىڭغا تېگىشلىك بولغان ھەقلىرىنى مەھرۇم قىلماسلىق ۋە ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىش قاتارلىقلارنى كۆرسىتىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

الله تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ⦃ئى مۆمىنلەر!⦄ سىلەر ⦃مۆمىن ئاياللارنى⦄ رەسمىي نىكاھ قىلىپ خوتۇنلۇققا ئالساڭلار، ⦃ئاندىن ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن ئۇلارنى قويۇۋەتسەڭلار، بۇ چاغدا ئۇلار سىلەر ئۈچۈن ئىددەت تۇتماسلىقى كېرەك⦄. سىلەرنىڭ ئۇلارنى ئىددەت تۇتقۇزۇش ھەققىڭلار يوق. چۈنكى، سىلەر ئۇلارنى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئىلگىرى قويۇۋەتتىڭلار. مۇنداق تالاق قىلىنغان خوتۇننى نەسەبىڭلارنى پاكلاش ئۈچۈن ئىددەت تۇتقۇزۇپ ئۆيدە ئولتۇرغۇزۇۋېلىش لازىم ئەمەس. چۈنكى، سىلەر ئۇلار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمىدىڭلار. شۇڭا بۇ يەردە بويىدا قېلىشنىڭ ئېھتىمالى يوق.

ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياساش ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن تالاقنىڭ بېسىمىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن ئۇلارغا كۆڭلۈلىرىدىن چىقىرىپ، پۇل ـ مال ياكى كىيىم ـ كېچەكتىن ئۇلارنى خۇش قىلىدىغان نەرسە بېرىڭلار، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويۇشۇڭلار، ئۇلارنى ئۇلارغا يامان گەپ قىلماستىن، قاتتىق قول بولماستىن، سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردىكى بېرىشكە تېگىشلىك ھەقلەردىن مەھرۇم قىلماستىن چىرايلىقچە قويۇۋېتىشىڭلار سىلەرگە ۋاجىپتۇر. ئەنە شۇنداق قىلىش ھەققەتەن ئىمانىڭلارنىڭ ۋە الله تائالاغا بولغان ئىتائەتچانلىقىڭلارنىڭ تەلىپىدۇر. الله تائالا ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان باغلىنىشلىقى

ئىلگىرىكى ئايەتلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى، ئۇلارنىڭ الله تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىشىنىڭ، دۇنياغا بېرىلمەسلىكىنىڭ، مۇكەممەل رەۋىشتە پاك ـ دىيانەتلىك بولۇشىنىڭ لازىملىقى ھەققىدە توختىلىدۇ. چۈنكى، ئۇلار باشقا ئاياللارغا ئوخشاش ئەمەس. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك ئاياللىرىدۇر، مۆمىنلەرنىڭ

[1] سۈرە تەلاق، 2 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە، 229 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئانىلىرىدۇر. الله تائالا ئۇلارنىڭ الله نىڭ پەيغەمبىرىگە نىسبەتەن بىرلىشتەك بۇ ئالىي شان - شەرىپىنى قوغدىشىنى خالايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئايەتلەر زەيد ئىبنى ھارىسەنىڭ قىسسىسى، ئۇنىڭ زەينەب رەزىيەللاھۇ ئەنھانى تالاق قىلىشى، شۇنىڭدىن كېيىن بالا قىلىۋېلىش ئادىتىنى بىكار قىلىش ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئۇ ئايالنى الله تائالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نىكاھىغا ئېلىشى قاتارلىق ئەھۋاللار ئۈستىدە توختىلىدۇ. ئاندىن بۇ يەردە مۆمىنلەرگە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئىلگىرى تالاق قىلىنغان ئاياللىنىڭ ھۆكمى بىلەن خىتاب قىلىنىپ، مۆمىنلەرنىڭ يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى تالاق قىلىۋەتكەن ئاياللىرىغا قارىتا قانداق ئىشلارنى قىلىشىنىڭ ۋاجىپلىقى، مۇشۇنداق ئەھۋاللاردا ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك شەرىئەت ئەھكاملىرى بايان قىلىنىدۇ. مانا بۇلار بۇ ئايەتنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان باغلىنىشلىقىدۇر. توغرىسىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر[1].

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 - الله تائالانىڭ: ﴿سىلەر مۆمىن ئاياللارنى ئالساڭلار﴾ دېگەن سۆزى مۆمىن ئەرنىڭ پاك مۆمىن ئايالنى تاللاپ ئېلىشىنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى، مۆمىن ئايالنىڭ ئىمانى ئۇنىڭ ئىپپەت نومۇسىنى ساقلايدۇ، پاھىشە ۋە يامان ئىشقا گىرىپتار بولۇشتىن توسىدۇ. ئۇ ئېرىنىڭ ئابرۇيىنى قوغدايدۇ، ئېرى بار چاغدىمۇ، بىر يەرلەرگە كەتكەن چاغدىمۇ ئېرىنى ھىمايە قىلىدۇ. الله تائالا تولىمۇ راست ئېيتقان: ﴿(ھۆر) مۇشرىك ئايال (ھۆسن - جامالى ۋە مېلى بىلەن) سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ، مۆمىن دېدەك، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر﴾[2].

2 - الله تائالانىڭ: ﴿ئاندىن ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن ئۇلارنى قويۇۋەتسەڭلار﴾ دېگەن سۆزىدىكى ﴿ئاندىن﴾ دېگەن سۆز تالاقنى ئوبدان ئويلىنىپ، چوقۇم تالاق قىلمىسا بولمايدىغان زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغاندا ئاندىن تالاق قىلىشنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى، تالاق الله يامان كۆرىدىغان ئىشلاردىن بىرى بولۇپ، ئۇ ئەر - خوتۇنلۇق ھاياتقا بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ. شۇڭا بەزى فىقھشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت ئەسلىدە تالاق قىلماسلىققا تەۋسىيە قىلىدۇ. پەقەت ئەر - خوتۇنلۇق ھايات بۇزۇلغان، ئەر - خوتۇن ئىككىسىنى ياراشتۇرۇش نەتىجە بەرمىگەن چاغدىلا ئاندىن تالاق قىلىشقا بولىدۇ. ھۆكۈم بىر بولۇپ، خوتۇن ئالغاندىن كېيىن ئۇنى دەرھال تالاق قىلغان ياكى بىر مەزگىلدىن كېيىن تالاق قىلغان كىشى ئۈچۈن ئوخشاشتۇر.

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 - جىلد، 202 - بېتىگە مۇراجىئەت قىلىڭ.
[2] سۈرە بەقەرە، 221 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

3 ـ الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن﴾ دېگەن سۆزىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسى سىلىق ئىپادىلەنگەن. بىز يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك، بۇ قۇرئاننىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقى بولۇپ، ھەر بىر مۇسۇلمان ئۇنى ئۆزىگە ئۈلگە قىلىشى، قەبىھ ياكى سەت سۆزنى قىلىشقا توغرا كېلىپ قالسا، سىلىق ئىپادە بىلەن ئىپادىلىشى لازىم.

يېقىنچىلىق بولمايدىغان دەرىجىدە تالاق قىلىنغان ھېلىقى ئايال شۇ ئېرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رۇخسەت سوراپ كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا نېمىدېگەن چىرايلىق سۆزنى قىلدى ھە! «سىز رۇفائە بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشنى خالامسىز؟ ياق، سىز ئۇنىڭ شۇ نەرسىسىنى تېتىمىغىچە، ئۇمۇ سىزنىڭ شۇ نەرسىڭىزنى تېتىمىغىچە يېقىنلاشالمايسىز.»

4 ـ الله تائالانىڭ: ﴿بۇ چاغدا ئۇلار سىلەر ئۈچۈن ئىددەت تۇتماسلىقى كېرەك﴾ دېگەن سۆزىدە "سىلەر ئۈچۈن" دەپ ئىددەتنىڭ ئەرلەرگە نىسبەت بېرىلىشى ئىددەت ئەرنىڭ ھەققى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. خوتۇن كىشىنىڭ ئىددەت تۇتۇشىنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ئەرنىڭ نەسەبىنى پاك ساقلاش ئۈچۈندۇر. ئەر ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ بالىسىنى پاكىز ساقلاشنى، زىرائىتىنىڭ باشقىلارنىڭ سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلماسلىقىنى خالايدۇ. لېكىن مەشھۇر قاراشقا ئاساسەن، ئىددەت بەندىنىڭ خالىس ھەققى ئەمەس، ئۇنىڭدا شەرىئەت بەلگىلىگۈچى الله نىڭمۇ ھەققى بار. نەسەبلەرنىڭ ئارىلىشىپ كېتىشى بىلەن چەكلىنىدىغان بۇزۇقچىلىقنى مەنئى قىلىش شەرىئەت بەلگىلىگۈچى الله نىڭ ھەققىدۇر.

ئەڭ توغرىسى شۇكى، ئىددەت تۇتۇشنىڭ ۋاجىپ بولۇشىدا الله نىڭمۇ، بەندىنىڭمۇ ھەققى بار. شۇڭا فىقھشۇناسلار: «ئىددەت تۇتۇش بولسا، بەچچىداندا بالا بار ياكى يوقلۇقىنى بىلىش، ئىبادەت قىلىش، ياكى ئۆلۈپ كەتكەن ئەرگە ھەسرەت چېكىپ قارا تۇتۇش قاتارلىق بىرقانچە ھېكمەت ئۈچۈن ۋاجىپ بولغان.» بۇ ھەقتە ياخشى ئويلىنىش لازىم.

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

نىكاھ قىلىشتىن ئىلگىرى تالاق چۈشەمدۇ؟

فىقھشۇناسلار الله تائالانىڭ: ﴿سىلەر مۆمىن ئاياللارنى ئالساڭلار، ئاندىن ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن ئۇلارنى قويۇۋەتسەڭلار﴾ دېگەن سۆزىنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «نىكاھلىنىشتىن ئىلگىرى تالاق قىلىش يوق» دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ: نىكاھتىن ئىلگىرى تالاقنىڭ چۈشمەيدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلگەن. چۈنكى، ئايەتتىكى ﴿ئاندىن﴾ دېگەن سۆز تەرتىپنى ئىپادىلەيدۇ. لېكىن ئۇلار بىرىنىڭ: مەن

www.munber.org

پالانىخانىنى ئالسام، ئۇ تالاقتۇر دېگىنىگە ياكى: مەن ئەمرىمگە ئالىدىغان ھەممە خوتۇن تالاقتۇر دېگىنىگە ئوخشاش ئاسقىغا ئېسىپ قويىدىغان تالاق ھەققىدە مۇنداق ئىككى خىل قاراشقا كەلگەن:

1 ـ ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەدنىڭ قارىشى بولۇپ، مۇنداق ئاسقىغا ئېسىپ قويىدىغان تالاقتا تالاق چۈشمەيدۇ. بۇ قاراش ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان.

2 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە مالىكنىڭ قارىشى بولۇپ، مۇنداق ئاسقىغا ئېسىپ قويىدىغان تالاق نىكاھلانغاندىن كېيىن چۈشىدۇ. بۇ قاراش ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان.

شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

1 ـ ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد (اللّٰه ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: تالاقنى ئاسقىغا ئېسىپ قويۇش نىكاھتىن ئىلگىرى تالىقنى بېرىشكە ئوخشايدۇ. ئەگەر بىر ئادەم ئىگىدارچىلىقىدا يوق خوتۇننى تالاق قىلسا، تالاق چۈشمەيدۇ. چۈنكى، تالاق چوقۇم ئىگىدارچىلىق قىلىشقا تايىنىدۇ. ئۇ بىرىنىڭ ئۆز ئىگىدارچىلىقىدا يوق بىر يات ئايالغا: سىز تالاق، دېگەن سۆزىگە ئوخشايدۇ. مۇنداق دېيىش بىلەن ئۆلىمالارنىڭ ئىتتىپاق قارىشىدا تالاق چۈشمەيدۇ. شۇنىڭدەكلا ئاسقىغا ئېسىپ قويۇپ تالاق قىلغۇچىنىڭ تالىقى چۈشمەيدۇ.

2 ـ ئۇلار مۇنۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ: «ئىنسان ئىگىدارچىلىقىدا يوق نەرسىنى نەزىر قىلىپ ئاتىيالمايدۇ، ئىگىدارچىلىقىدا يوق قۇلنى ئازاد قىلالمايدۇ ۋە ئىگىدارچىلىقىدا يوق خوتۇننى تالاق قىلالمايدۇ.»[①]

بۇ قاراش كۆپچىلىك ساھابىلار ۋە تابىئىنلارنىڭ قارىشىدۇر. ئىمام بۇخارى «نىكاھتىن ئىلگىرى تالاق قىلىش يوق» دېگەن بۆلۈمدە ئۇلاردىن 24 كىشىنى ساناپ ئۆتكەن. ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭمۇ مۇشۇنداق قارايدىغانلىقى نەقىل قىلىنغان. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇ ئاسقىغا ئېسىپ قويىدىغان تالاق ھەققىدە سورالغاندا: ئۇ ھېچنېمە ئەمەس دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۇنىڭغا: ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد بۇ ھەقتە ساقا قىتىلمايدۇ، ئۇ: نىكاھقا ئالمىغان خوتۇننى تالاق قىلسا دۇرۇستۇر، دەيدۇ دېيىلگەندە، ئۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدقا اللّٰه رەھمەت قىلسۇن! ئەگەر ئىش ئۇ دېگەندەك بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە، اللّٰه تائالا: «ئى مۆمىنلەر! سىلەر مۆمىن ئاياللارنى تالاق قىلساڭلار، ئاندىن ئۇلارنى ئالساڭلار» دېگەن بولاتتى، لېكىن ئۇ: ﴿سىلەر مۆمىن ئاياللارنى ئالساڭلار، ئاندىن ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن ئۇلارنى قويۇۋەتسەڭلار﴾ دېدى، دېگەن.

مالىكى ۋە ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

[①] ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

مالىكى ۋە ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەر مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: تالاق قىلىش ئىگىدارچىلىق قىلىشقا ياكى ئىگىدارچىلىققا ئىلاۋە قىلىشقا تايىنىدۇ. لېكىن ئۇنى ئىگىدارچىلىققا ئىلاۋە قىلغان ۋاقىتتا ئۇنىڭ شەرتى مەيدانغا كەلگىچە ئۇ ئاسقىدا ئېسىقلىق قالىدۇ. ئەگەر بىر ئادەم يات بىر ئايالغا: «ئەگەر مەن سىزنى نىكاھىمغا ئالسام، شۇ چاغدا سىز تالاق بولىسىز» دېسە، بۇ ئاسقىغا ئېسىلغان ۋە توغرا بولغان تالاق بولىدۇ. لېكىن ھازىرنىڭ ئۆزىدە تالاق بولمايدۇ. بۇ تالاق پەقەت ئۇ شۇ خوتۇننى ئالغاندىن كېيىن ئاندىن چۈشىدۇ. ئۇ بىر ئادەمنىڭ: «ئەگەر ئۆيگە كىرسىڭىز تالاق بولۇسىز» دېگەن سۆزىگە ئوخشايدۇ. بۇ تالاق پەقەت شۇ ئايال ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن ئاندىن چۈشىدۇ. شۇنىڭدەكلا، ئالغاندىن كېيىن تالاق بولىدىغانلىقنى ئېسىپ قويغان تالاق، ئەرنىڭ شۇ ئايالغا نىكاھلانغىنىدىن كېيىن چۈشىدۇ. شۇنداق بولغاندا، بۇ تالاق زۆرۈرىيەت ئېتىبارى بىلەن ئىگىدارچىلىقتا بولغان بولىدۇ. گويا ئۇ ئادەم ئۇ ئايالنى ئۆز ۋاقتىدا تالاق قىلغاندەك بولىدۇ.

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «يات ئايالنىڭ تالىقىنى بېرىش بىلەن ئۇنىڭ تالىقىنى نىكاھلىنىشقا ئېسىپ قويۇشنىڭ ئارىسىدىكى پەرق ناھايىتى ئېنىقتۇر. بىر ئەرنىڭ يات بىر ئايالغا: ”سىز تالاق“ دېيىشى بىمەنە سۆزدۇر. چۈنكى، ئۇ ئايال ئۇنىڭ خوتۇنى ئەمەس. شۇڭا ئۇ ئىگىدارچىلىقىدا يوق خوتۇننى تالاق قىلغان بولىدۇ. بۇ نىكاھتىن ئىلگىرى قىلغان تالاق بولۇپ، ئەسلا چۈشمەيدۇ. ئەمما ئۇنىڭ: ئەگەر مەن پالانىخاننى ئالسام، ئۇ تالاقتۇر، دېگەن سۆزى ئۇنى ئىگىدارچىلىققا ئېسىپ قويغان بولىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى پەرق ناھايىتى ئوچۇقتۇر.»

نۇرغۇن ئۆلىمالار مۇشۇ قاراشنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ بار. بۇ قاراشنىڭ دەلىلى كۈچلۈك ۋە ئەتراپلىقتۇر. ئىبنۇل ئەرەبى ۋە جەسساسمۇ بۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتكەن.

خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، نىكاھتىن كېيىن قىلغان تالاق فىقھشۇناسلارنىڭ ئىتتىپاق قارىشىدا چۈشىدۇ. نىكاھتىن ئىلگىرى بېرىلگەن تالاق ئۇلارنىڭ ئىتتىپاق قارىشىدا چۈشمەيدۇ. نىكاھلىنىشقا ئېسىپ قويغان تالاق ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدا چۈشىدۇ، شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدا چۈشمەيدۇ. ﴿ھەر (ئۈممەت) نىڭ يۈز كەلتۈرىدىغان تەرىپى (يەنى قىبلىسى) بار﴾[1]. توغرىسىنى الله تائالا ئوبدان بىلگۈچىدۇر.

ئىككىنچى ھۆكۈم

ئەر ـ خوتۇننىڭ توغرا رەۋىشتە يالغۇز قېلىشى ئىددەت تۇتۇشنى ۋە مەھرى ھەققى بېرىشنى ۋاجىپ قىلامدۇ؟

---

[1] سۈرە بەقەرە، 148 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ﷲ تائالانىڭ: ﴿ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن بۇرۇن﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسىگە ئاساسلانغاندا، ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى توغرا رەۋىشتە يالغۇز قالغان بولسىمۇ، بۇ يالغۇز قېلىشنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت ۋاجىپ قىلىدىغان ئىددەت تۇتۇشنى ۋە مەھرى ھەققى بېرىشنى ۋاجىپ قىلمايدۇ. بۇ ئىمام شافىئىينىڭ (ﷲ تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) قارىشىدۇر.

ئۇ مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: ئەگەر خوتۇن كىشى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىنسا، ﷲ تائالا ئۇنىڭغا ئىددەت تۇتۇشنىڭ ۋاجىپ ئەمەسلىكىنى كۆرسەتتى. يالغۇز قېلىش جىنسىي مۇناسىۋەت ھېسابلانمايدۇ. شۇڭا ئۇ ئايالغا ئىددەت تۇتقۇزۇش ۋە مەھرى ھەققى بېرىش ۋاجىپ بولمايدۇ.

مالىكى، ھەنەفىي ۋە ھەنبەلى مەزھەپدىكىلەردىن ئىبارەت كۆپچىلىك ئۆلىمالار: يالغۇز قېلىش جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشكە ئوخشايدۇ، شۇڭا ئۇ ئايالغا تولۇق مەھرى ھەققى بېرىش ۋە ئىددەت تۇتقۇزۇش ۋاجىپ بولىدۇ دەپ قارايدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىدەك دەلىل كەلتۈرىدۇ:

1 ـ ئىمام دارۇقۇتنى، سەۋباندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى خوتۇن كىشىنىڭ چۈمپەردىسىنى ئېچىپ ئۇنىڭغا قارىسا، ئۇنىڭ بىلەن يېقىنچىلىق قىلغان بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئۇنىڭغا مەھرى ھەققى بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ.»

2 ـ ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئەگەر ئەر ئىشىكنى تاقاپ، پەردىنى چۈشۈرۈپ، خوتۇنىنىڭ ئەۋرىتىگە قارىسا، ئۇنىڭ مەھرى ھەققى بېرىشى، ئايالنىڭ ئىددەت تۇتۇشى ۋاجىپ بولىدۇ. ئايالغا مىراس بېرىلىدۇ.»

3 ـ زۇرارە ئىبنى ئەبۇ ئەۋفانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى خەلىپىلەر شۇنداق ھۆكۈم قىلغانكى، ئەگەر ئەر پەردىنى چۈشۈرۈپ، ئىشىكنى تاقىسا، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغان بولسۇن ياكى بولمىسۇن، ئەر ئۇنىڭغا تولۇق مەھرى ھەققى بېرىدۇ، ئايالمۇ ئىددەت تۇتۇشى كېرەك.»

كۈچلۈك قاراش

كۆرۈپ تۇرۇپسەنكى، كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىللىرى كۈچلۈكتۇر، پاكىتلىرى ئۆتكۈردۇر. ئەرنىڭ خوتۇنى بىلەن تولۇق بىر يىل بىللە قېلىشى، ئۇنىڭ بىلەن بىر كۆرپىدە يېتىپ ـ قوپۇشى، لېكىن ئۇ بۇ ئۇزۇن مۇددەت ئىچىدە ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەسلىكى ئېھتىمالى بار. شۇڭا ئەرگە مەھرى ھەققىنى تولۇق بېرىشنى، ئايالنىڭ ئىددەت تۇتۇشنى ۋاجىپ قىلىشىمىز كېرەك. مۇنداق قىلغانلىق ئۇلارنىڭ توغرا رەۋىشتە يالغۇز قالغانلىقىنى ئېتىبارغا ئالغانلىقتۇر ۋە ئارىدىكى تالاش ـ تارتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى كۆزدە تۇتقانلىقتۇر.

توغرا رەۋىشتە يالغۇز قېلىش بىلەن ئايالنىڭ ئىددەت تۇتۇشى ۋاجىپ بولىدۇ دېگۈچىلەر ئوخشىمىغان قاراشلاردا بولغان. ئۇلاردىن بەزىلەر: ئۇنىڭ ئىددەت تۇتۇشى دىنىي جەھەتتىمۇ، ھۆكۈم جەھەتتىمۇ ۋاجىپتۇر، دېسە، يەنە بەزىلەر: ئۇنىڭ ئىددەت تۇتۇشى دىنىي جەھەتتە ئەمەس، ھۆكۈم جەھەتتە ۋاجىپتۇر، چۈنكى، قازى سىرتقى ئەھۋالغا قارىتا ھۆكۈم چىقىرىدۇ، دەيدۇ. لېكىن ئالدىنقى قاراش بەكراق توغرىدۇر.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

يېنىشۋېلىشقا بولىدىغان تالاق قىلىنغان ئايال بىلەن ئۇنىڭ ئېرى يېنىشىۋالسا، ئاندىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن ئۇنى تالاق قىلىۋەتسە، ئۇ ئىددەتنى يېڭىلاپ تۇتامدۇ؟

يېنىشۋېلىشقا بولىدىغان تالاق قىلىنغان ئايالنى ئېرى يېنىشىۋالغاندىن كېيىن، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىۋەتسە، دېگەن مەسىلىدە فىقھشۇناسلار مۇنداق بىرقانچە قاراشقا كەلگەن:

1 - زاھىرى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشى بولۇپ، ئۇلار: ئۇ ئايال يېڭىدىن ئىددەت تۇتمايدۇ. ئالدىنقى ئىددەت ئىككىنچى تالاق بىلەن بىكار قىلىندى. شۇڭا ئۇنىڭ ئالدىنقى ئىددەتنى تولۇقلىشى ۋاجىپ ئەمەس دەپ قارايدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ قارىشى ئاجىزدۇر.

2 - ئىمام شافىئىينىڭ قارىشى بولۇپ، ئۇ ئايال بىرىنچى تالاقنىڭ ئىددىتىنى ئۇلاپ تۇتىدۇ. ئۇنىڭ يېڭىدىن ئىددەت تۇتۇشى لازىم ئەمەس.

3 - ئىمام مالىك ۋە ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشى بولۇپ، ئۇ ئايال ئىددەتنى يېڭىدىن باشلاپ تۇتىدۇ. ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «كۆپ ساندىكى ئۆلىمالار مۇشۇ قاراشنى تەكىتلەيدۇ.»

زاھىرى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىلى

داۋۇد زاھىرى ۋە ئۇنىڭ سۆزىنى تەكىتلەيدىغانلار مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: يېنىشۋېلىشقا بولىدىغان تالاق قىلىنغان ئايالنىڭ ئىددىتى توشۇشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئېرى ئۇنىڭ بىلەن يېنىشىۋالسا، ئاندىن ئۇنى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن قويىۋەتسە، ئۇ ئايالغا ئالدىنقى ئىددىتىنى تولۇقلاش لازىم بولمايدۇ. شۇنداقلا ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىگە ئەمەل قىلغان ھالدا ئۇ يېڭىدىن ئىددەت تۇتمايدۇ. چۈنكى، ئۇ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىندى.

ئىمام شافىئىينىڭ دەلىلى

ئىمام شافىئىي (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: مۇنداق تالاق قىلىنغان ئايال ئالدىنقى ئىددىتىنى تولۇقلايدۇ. ئۇنىڭ يېڭىدىن ئىددەت تۇتۇشى لازىم ئەمەس. چۈنكى، ئىككىنچى تالاق جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن قىلىنغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئىددەت كەلمەيدۇ. لېكىن بىرىنچى تالاقتا ۋاجىپ بولغان

www.munber.org

نەرسىنى بىكار قىلىش توغرا ئەمەس. چۈنكى، ئۇ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەندىن كېيىن قىلىنغان تالاقتۇر. شۇڭا ئىددەت تۇتۇش ھۆكمىگە ئەمەل قىلىپ، شەرىئەت بەلگىلىگۈچىنىڭ ھېكمىتىگە كۆڭۈل بۆلۈش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەرنىڭ ئۇنى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىشى خوتۇنىنى ئىددەت ئىچىدە، يېنىشۋېلىشتىن بۇرۇن تالاق قىلغان كىشىنىڭ ھۆكمىگە ئوخشايدۇ. كىمكى خوتۇنىنى ھەر بىر پاكىزلىقتا بىر قېتىم تالاق قىلسا، ئۇ ئايال ئالدىنقى ئىددىتىنى ئۇلاپ تۇتىدۇ، يېڭىلىمايدۇ.

مالىكىي ۋە ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىلى

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «مۇنداق تالاق قىلىنغان ئايال يېڭىدىن ئىددەت تۇتىدۇ. گەرچە ئىككىنچى تالاق بىلەن يېنىشىشنىڭ ئارىسىدا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ۋە يالغۇز قېلىش يۈز بەرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئەرنىڭ ئايالنى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلغانلىقىغا ئىشىنىشكە بولمايدۇ. چۈنكى، ئەرنىڭ ئۇ ئايال بىلەن تالاق قىلىشتىن ئىلگىرى جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولغانلىقى پەرەز قىلىنىدۇ. شۇڭا ئايالنىڭ يېڭىدىن تولۇق ئىددەت تۇتۇشى ۋاجىپ بولىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئايال جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈلگەن ئايالنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ.»

قۇرتۇبى ئىمام مالىكتىن نەقىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ ئايال يېڭىدىن ئىددەت تۇتىدۇ. ئۇنىڭ ئېرى ئۇنىڭغا ئېھتىياجى بولماي تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن يېنىشقان بولسا، ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان ۋە خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولىدۇ. كۆپ ساندىكى ئۆلىمالار مۇشۇ قاراشنى تەكىتلەيدۇ. چۈنكى، ئۇ ئايال خىراجىتىنى بېرىش، تۇرالغۇ جاي بىلەن تەمىنلەش ۋە باشقا جەھەتلەردە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن ئاياللارنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ. بۇ، بەسرە، كۇفە، مەككە، مەدىنە ۋە شام شەھەرلىرىنىڭ فىقھشۇناسلىرىنىڭ قارىشىدۇر.»

تۆتىنچى ھۆكۈم

تالاق قىلىنغان ھەممە ئايالغا مۇتئە بېرىش ۋاجىپمۇ؟

الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلارغا ئاز ـــ تولا نەرسە بېرىڭلار﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىنغان ئايالغا، مەيلى ئۇنىڭغا مەھرى ھەققى تەيىنلەنگەن بولسۇن ياكى تەيىنلەنمىگەن بولسۇن، مۇتئە بېرىشنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ مەنىنى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى تېخىمۇ كۈچلەندۈرىدۇ: ﴿تالاق قىلىنغان ئاياللارغا قائىدە بويىچە نەپىقە بېرىش لازىم. (ئۇ) تەقۋادارلارنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتىدۇر﴾[1]. بۇ ئايەت تالاق قىلىنغان ھەممە ئايالغا مۇتئە بېرىشنى ۋاجىپ قىلىدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە، 241 ـ ئايەت.

فىقھشۇناسلار مۇتئە بېرىشنىڭ ۋاجىپلىقى ھەققىدە مۇنداق بىرقانچە قاراشقا كەلگەن:

1 ـ بۇ ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىگە ئەمەل قىلغان ئاساستا، مەھرى تەيىنلەنگەن بولسۇن ياكى تەيىنلەنمىگەن بولسۇن تالاق قىلىنغان ھەممە ئايالغا مۇتئە بېرىش ۋاجىپتۇر. بۇ ھەسەن بەسرىنىڭ قارىشىدۇر.

2 ـ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىنغان ئايالغا مەھرى تەيىنلەنمىگەن بولسا مۇتئە بېرىش ۋاجىپتۇر. بۇ ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىدۇر. ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمامۇ مۇشۇ قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئەمما مەھرى تەيىنلەنگەن ئايال بولسا، ئۇنىڭغا مۇتئە بېرىش مۇستەھەبتۇر.

3 ـ تالاق قىلىنغان پۈتۈن ئاياللارغا مۇتئە بېرىش مۇستەھەبتۇر. ھېچ بىر ئايالغا مۇتئە بېرىش ۋاجىپ ئەمەس. بۇ مالىكى مەزھىبىنىڭ قارىشىدۇر.

مۇتئە بېرىشنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ياكى مۇستەھەب بولۇشى ھەققىدە فىقھشۇناسلارنىڭ ئارىسىدىكى پىكىر ئوخشىماسلىقىنىڭ سەۋەبى شۇكى، قۇرئان كەرىمدە بىرقانچە ئايەت كەلگەن بولۇپ، زاھىرى جەھەتتىن قارىماققا مەنىلىرى بىر ـ بىرىگە قارشىدەك بىلىنىدۇ. بۇ ئايەتلەردىن بىرىدە مۇتئە بېرىشنى شەرتسىز ۋاجىپ قىلىدۇ. يەنە بىرىدە بېرىشكە تېگىشلىك مەھرى بەلگىلەنمىگەن بولسا مۇتئە بېرىشنى ۋاجىپ قىلىدۇ. يەنە بىرىدە مۇتئە بېرىش ئەسلا تىلغا ئېلىنمايدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن فىقھشۇناسلار ئارىسىدا ئوخشىمىغان قاراشلار مەيدانغا كەلگەن.

بۇ ئايەتلەرنىڭ بىرى سۈرە ئەھزابتىكى: ﴿ئۇلارغا ئاز ــ تولا نەرسە بېرىڭلار، ئۇلارنى چىرايلىقچە قويۇۋېتىڭلار﴾ دېگەن بۇ ئايەتتۇر. يەنە بىرى سۈرە بەقەرەنىڭ 236 ـ ئايىتىدۇر: ﴿لېكىن ئۇنىڭغا مۇتئە (يەنى بەلگىلىك مىقداردا پۇل ـ مال) بېرىشىڭلار كېرەك، ئۇلارغا نەرسە بېرىڭلار، باي ئۆز ھالىغا يارىشا، كەمبەغەلمۇ ئۆز ھالىغا يارىشا قائىدە بويىچە بەرسۇن، (بۇ) ياخشى ئادەملەرنىڭ ئۈتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتىدۇر﴾. يەنە بىرى سۈرە بەقەرەنىڭ 237 ـ ئايىتىدۇر: ﴿ئەگەر سىلەر ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى ۋە مەھرى تەيىنلىنىپ بولغاندىن كېيىن تالاق قىلساڭلار، تەيىنلەنگەن مەھرىنىڭ يېرىمىنى بېرىڭلار﴾.

بىرىنچى ئايەت شەرتسىز مۇتئە بېرىشنى بايان قىلىدۇ. ئىككىنچى ئايەت يېقىنچىلىق قىلماسلىق ۋە مەھرىنى تەيىنلىمەسلىكتىن ئىبارەت ئىككى شەرت ئاستىدا مۇتئە بېرىشنى شەرت قىلىدۇ. چۈنكى، بۇ ئايەتنىڭ بېشىدا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سىلەر ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلماي ياكى مەھرى تەيىنلەنمەي تۇرۇپ ئۇلارنى تالاق قىلساڭلار (يەنى نىكاھىڭلارغا ئالغان ئايال بىلەن بىر يەردە بولمىغان ياكى مەھرىنى مۇئەييەنلەشتۈرمىگەن شارائىتتا ئۇنى قويۇۋەتسەڭلار)، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا مۇتئە (يەنى بەلگىلىك مىقداردا پۇل ـ مال) بېرىشىڭلار كېرەك﴾.

www.munber.org

ئۈچىنچى ئايەت پەقەت مەھرىنىڭ يېرىمىنى بېرىشنى ۋاجىب قىلىدۇ، مۇتئە بېرىشنى تىلغا ئالمايدۇ. شۇڭا فىقھشۇناسلاردىن بەزىلەر سۈرە بەقەرەنىڭ ئايىتى سۈرە ئەھزابنىڭ ئايىتىنى خاسلاشتۇرىدۇ، دەپ قارايدۇ. شۇنداق بولغاندا سۈرە ئەھزابنىڭ ئايىتى: «ئەگەر نىكاھ قىلىنغاندا ئۇلارنىڭ مەھرى تەيىنلەنمىگەن بولسا، ئۇلارغا ئاز ـــ تولا نەرسە بېرىڭلار» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنى مۇشۇنداق تەپسىر قىلغان.

بۇ قاراشنى، مۇتئە بېرىش پەقەت ئەرنىڭ ئايالنى تالاق قىلىش بىلەن رەنجىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئايالنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش يۈزىسىدىن ۋاجىب بولىدى، دېگەن قاراشمۇ كۈچلەندۈرىدۇ. ئەگەر يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى تالاق قىلىنغان ئايالغا تەيىنلەنگەن مەھرىنىڭ يېرىمىنى بېرىش ۋاجىب بولسا، بۇ ئۇ ئايالنىڭ كۆڭلىنى ئالغانلىق بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا مۇتئە بېرىش ۋاجىب بولمايدۇ.

كۈچلۈك قاراش

يۇقىرىدىكى دەلىللەردىن ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ پاكىتلىرىنىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكى ئايدىڭلىشىدۇ. ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ قارىشىدۇر. ئۇنىڭدا دەلىللەر بىرلىشىدۇ.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ ئىنسان خوتۇن ئالغاندا پاك مۆمىن ئايالنى تاللاپ ئېلىشى كېرەك.

2 ـ تالاق قىلىش ئەر ـ خوتۇنلۇق ھاياتنى بۇزۇش دېمەكتۇر. شۇڭا قاتتىق زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغان ئەھۋال بولمىسا تالاق قىلىش توغرا ئەمەس.

3 ـ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلىنغان ئايالغا ئىددەت تۇتۇش ۋاجىب بولمايدۇ.

4 ـ ئەر تالاق قىلغان خوتۇنىغا مۇتئە بېرىپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش لازىم.

5 ـ تالاق قىلىنغان ئايالغا ئەزىيەت يەتكۈزۈش ھارامدۇر. ئۇنى چىرايلىق رەۋىشتە قويۇپ بېرىش كېرەك.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ھەممىنى ياراتقۇچى الله تائالا ئىنسانلارنىڭ نەسىل قالدۇرۇشى ئۈچۈن ئۆيلىنىش ھۆكمىنى بەلگىلىدى، ئۇنىڭ ئالاقىلىرىنى ۋە ئاساسلىرىنى مۇستەھكەم قىلىپ بېكىتتى،

ئائىلىنى ھۆرمەتلەش ۋە قەدىرلەشتىن ئىبارەت مۇقەددەس ئالاھىدىلىككە ئىگە قىلدى، ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدىكى ھاياتنى ئۆزئارا چۈشىنىش، ياردەملىشىش، كۆيۈنۈش ۋە ياخشى كۆرۈش ئاساسىغا ئورناتتى. ﴿ئاياللار بىلەن ئۈنسى ــ ئۈلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (اللە نىڭ) ئۇلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر ــ خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر ــ مۇھەببەت ئورناتقانلىقى اللە نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار﴾[1].

ئىسلام دىنى زۆرۈر بولۇپ قالغان ئايرىم ئەھۋاللار ئاستىدا تالاق قىلىشقا رۇخسەت قىلدى. بۇ ئىنساننى بەختلىك ھاياتتىن مەھرۇم قىلىدىغان ياكى ئۇنىڭ ئائىلە تۇرمۇشىنى قىيىن ئەھۋالدا قالدۇرىدىغان قىيىنچىلىق تۇغۇلغاندا ئۇنى بۇ قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ۋە ئۇ مەھكۇم بولغان بەختسىزلىكتىن خالاس قىلىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ھۆكۈمدۇر.

تالاق ئىسلام دىنىدا اللە ئەڭ يامان كۆرىدىغان ھالال ئىشلارنىڭ بىرىدۇر. چۈنكى، ئۇ ئۆيلەرنى بۇزىدۇ، ئائىلىنى ۋەيران قىلىدۇ، پەرزەنتلەرنى ئاتا ـ ئانا سۆيگۈسىدىن ئايرىۋېتىدۇ. لېكىن ئۇ چوقۇم تالاق قىلمىسا بولمايدىغان ئەھۋال ئاستىدا زۆرۈردۇر. شۇڭا تالاق قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى چوقۇم ناھايىتى چوڭ بولۇشى، تالاق قىلىشقا ئۈندەيدىغان ئامىللار ناھايىتى ئېغىر بولۇشى، بۇ بەختسىزلىكتىن خوتۇننى تالاق قىلماي قۇتۇلۇش ئىمكانى قالمىغان بولۇشى لازىم.

ئىسلام دىنى بۇ داۋانى ھېكمەت بىلەن ئىشلىتىشكە، ئىنسان ئۇنىڭغا ئالدىراپلا قەدەم قويماستىن، چوڭقۇر ئويلانغان، پىكىر قىلغان، مۇلاھىزە قىلغان ۋە يىراققا نەزەر سالغاندىن كېيىن ئاندىن قەدەم قويۇشقا تەۋسىيە قىلىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، تالاق ئىنسانىنىڭ خاتىرجەملىكىنى ۋە بەخت ـ سائادەتنى قولغا كەلتۈرۈشى ئۈچۈن، تۇرمۇشىنىڭ كاشىلىلىرىنى ۋە ھاياتىنىڭ بەختسىزلىكىنى تۈگىتىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن. ئەگەر ئىنسان ئۇنى خاتىرجەملىك يولى ئۈچۈن ئىشلەتمىسە، ئۇنىڭ ھاياتى تېخىمۇ ئېغىرچىلىققا ۋە ۋەيرانچىلىققا ئۇچرايدۇ. ئائىلىنى تىنچلىق ۋە خاتىرجەملىكتىن مەھرۇم قالدۇرىدۇ. دېمەك، ئۇ ئىككى بىسلىق قورالدۇر. ئىنسان ئۇنى يا بەختسىزلىككە گىرىپتار بولۇش ئۈچۈن يا بەختسىزلىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدۇ.

ھەممىنى ياراتقۇچى اللە تائالا خوتۇننى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن تالاق قىلغان كىشىنىڭ ئۇ خوتۇننى دەرھال باشقا ئەرگە تېگىشتىن مەنئى قىلىش ھەققىنىڭ يوقلۇقىغا ھۆكۈم قىلىدۇ. چۈنكى، ئۇ ئايالغا ئىددەت تۇتۇش ۋاجىپ ئەمەس. ئىددەت تۇتۇش پەقەت قورساقتا بالا بار ياكى يوقلۇقىنى بىلىش ۋە ئەرنىڭ، ئۇنىڭ نەسەبىنىڭ باشقا بىرىنىڭ نەسەبىگە ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى، ياكى ئۇنىڭ ئۇرۇقىنىڭ باشقا بىرىنىڭ سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلماسلىقىدىن ئىبارەت ھەققىنى ساقلاش ئۈچۈن ۋاجىپ

[1] سۈرە رۇم، 21 ـ ئايەت.

www.munber.org

بولغان. شۇڭا ئەر - خوتۇن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن بۇرۇن ئەر ئۇنى تالاق قىلسا، خوتۇنغا ئىددەت تۇتۇش ۋاجىپ بولمايدۇ ۋە ئەرنىڭ ئۇنىڭغا ئىددەت تۇتقۇزۇش ھەققى يوق. ئۇ بۇ خوتۇنىنى چىرايلىق مۇئامىلە قىلىپ قويۇپ بېرىشى، ئۇنىڭ يولىغا توسقۇنلۇق قىلماسلىقى، ئاجرىشىش بىلەن يەتكۈزگەن يامانلىقى ئۇنى ئەرگە تېگىشتىن چەكلەش بىلەن يامان مۇئامىلە قىلىشتىن ئىبارەت ئىككى يامانلىق قىلماسلىقى ۋاجىپ بولىدۇ. ﴿ئۇلارغا ئاز ــ تولا نەرسە بېرىڭلار، ئۇلارنى چىرايلىقچە قويۇپ بېرىڭلار﴾.

ئۇلۇغ ئىگىمىز الله تائالا بۇ ھۆكۈم ئارقىلىق ئاياللارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىدى، ئەرنىڭ ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلىشىنى ۋە زۇلۇم قىلىشىنى چەكلىدى، ئەر - خوتۇن ھەر بىرىنىڭ ھەققىنى ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە قوغدىدى، ئاياللارغا زۇلۇم قىلمىدى، ئەرلەرنىڭ ھەققىدىمۇ چەكتىن ئاشۇرىۋەتمىدى، ئەر - خوتۇن ھەر ئىككىلىسىنىڭ بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشى ئۈچۈن يولنى كەڭ ئېچىپ بەردى.

ئىسلام تەلىم - تەربىيىلىرى نېمىدېگەن گۈزەل - ھە؟ ئۇنىڭ نىزامنامىلىرى ۋە ھۆكۈملىرى نېمىدېگەن ئادالەتلىك - ھە؟!